

خلاصه‌ی کتاب خواندن با نوزاد و نوپا

● کارولین بلیک مور و باربارا وستون رامیرز

● ترجمه‌ی زهره قایینی

● نشر مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان

● خلاصه نویسی: لیلا سادات سیدروحانی

خلاصه کتاب‌های ارائه شده در دوران، صرفاً در جهت معرفی کتاب عرضه می‌شوند و جنبه‌ی تأیید و تصدیق از طرف مؤسسه‌ی دوران را ندارند. از ای‌که ویژگی‌های منحصربه‌فرد کودکان را مورد توجه قرار داده و مطالب نوشته شده را به همه‌ی کودکان تعمیم نمی‌دهید و با توجه به مطالب کتاب، انتظارات خاص برای کودکان ایجاد نمی‌کنید، سپاس‌گزاریم.)

چگونه به کودک نوپای خود کمک کنیم تا دنیای واژه‌ها را کشف کند؟

مادر و پدر بهترین آموزگاران برای فرزندشان هستند، آن‌ها اولین کسانی‌اند که کودک تازه متولد شده برای شناخت خود و شناخت دنیا با ایشان مواجه می‌شود. والدین می‌توانند در تعداد واژه‌هایی که کودکشان یاد می‌گیرد تأثیر به‌سزایی داشته باشند. وقتی نوزادی از همان ابتدا در میان تعداد زیادی واژگان غوطه‌ور باشد، سخن گفتن یا کتاب خواندن برای او حتماً در خواندن و نوشتن آینده‌اش متفاوت‌تر از کودکی است که هیچ واژه‌ای در نوزادی به گوشش نرسیده است. عموماً کودکان در سن دو سالگی اولین کلمات و جملات‌شان را به زبان می‌آورند.

چگونه کتاب‌خوانی برای نوزاد در رشد زبانی او تأثیر می‌گذارد؟

تا پیش از آن، همه واژه‌هایی را که می‌شنود، ثبت و ضبط می‌کند. مغز نوزاد بسیار فعال است و سیناپس‌های بسیاری دارد. آن‌ها ممکن است به خواندن کتاب واکنشی نشان ندهند اما مغزشان در حال پردازش شنیده‌ها است، حتی وقتی هم خواب هستند نیز مغزشان فعال است. در نتیجه دو سال اول زندگی کودکان نقش بسیار مهمی در رشد زبانی آن‌ها و موفقیت‌های آموزشی‌شان در آینده دارد.

ده سودمندی کتاب‌خوانی با نوزاد از روز نخست:

۱. تقویت مهارت شنیداری:

بلندخوانی مهارت کلیدی در شکل‌گیری زبان است. نوزاد از همان دورانی که در رحم مادرش آرام است، صداها را می‌شنود. پس چه خوب است که والدین پیش و پس از تولد گفت‌وگوی فعال با فرزندشان داشته باشند. برای نوزادان کتاب‌های مخصوص کودکان خوانده می‌شود. آن‌ها با دقت واژه‌ها را گوش می‌دهند و باعث می‌شود با ساختار دستور زبان و نظم کلامی زبان از راه شنیدن آشنا شوند. نوزاد با گوش دادن، معنای آنچه را که بیان می‌شود درک می‌کند و خیلی سریع می‌تواند آنچه از ابتدای تولد شنیده است بیان کند.

۲. افزایش دایره‌ی واژگان:

با پژوهش‌های انجام شده میان خانواده‌های بی‌سواد و تحصیل‌کرده، به این نتیجه رسیدند که هر چقدر آگاهی خانواده‌ها و میزان گفت‌وگوی میان‌شان بیشتر باشد، تعداد واژگانی که نوزادان می‌شنوند بیشتر است. زیرا میزان صحبت کردن با استفاده از جمله‌های مثبت و خواندن کتاب برای نوزادان در خانواده‌های کم‌سوادتر و کم‌درآمدتر به مراتب کمتر از خانواده‌های تحصیل‌کرده است.

۳. افزایش توجه به نوزاد و تقویت حافظه‌ی او:

نوزادان از توانایی تمرکز بالایی برخوردار هستند که ممکن است بزرگ‌سالان متوجه آن نشوند. کتاب خواندن برای نوزاد باعث افزایش تمرکز و توجه او می‌شود. متأسفانه در سال‌های اخیر، میزان تمرکز کودکان به دلیل افزایش تماشای تلویزیون پایین آمده است، اما بزرگ‌سالان می‌توانند با افزایش کتاب خواندن در طول روز میزان تمرکز آن‌ها را افزایش دهند.

۴. آموختن واژگان آشنا و هماهنگ در کلام و کتاب:

کتاب خوانی به نوزاد و کودک کمک می کند که واژه های ناآشنا را بشنوند و بیاموزند، چرا که ما در طول روز از واژه های اندکی استفاده می کنیم. واژه های به کار رفته در کتاب ها بسیار بیشتر از کلامی است که ما در طول روز به کار می بریم. کتاب ها دارای واژه های نادری هستند که باعث برانگیختن تخیل کودکان می شود.

۵. درک معنای واژگان:

بلند خوانی به نوزادان کمک می کند تا معنای واژگان را درک کنند. کودکان از زمان تولد تا پنج سالگی واژگان را از کسانی می آموزند که در محیط شان با آن ها در تعاملند. رادیو و تلویزیون نقشی در آموزش زبان به کودکان و بالا رفتن مهارت های کلامی ایشان در این سنین ندارند. ممکن است کودک بتواند در سنین مدرسه مطلبی را بخواند، اما فقط خواندن مورد هدف نیست، آن چه بیش از خواندن اهمیت دارد، درک مطلب است. فهمیدن واژگان در کنترل روان خوانی، اهمیت زیادی دارد.

۶. آشنایی با مفاهیم نمادهای چاپی:

کودکانی که در نوزادی خوانش کتاب های زیادی را می شنوند، در دوران پیش از دبستان می توانند حروف، اعداد و حتی چند واژه را تشخیص دهند. معنای بسیاری واژگان را می فهمند. تفاوت میان آن ها را درک می کنند و می توانند به حروف و اعدادی که نام برده می شود اشاره کنند. وقتی با اشاره انگشت بر روی واژگان، برای نوزاد کتاب خوانده می شود، کودک، متوجه نوشتار از راست به چپ فارسی نیز می شود.

۷. دریافت اطلاعات از تصاویر کتاب:

در کتاب های تصویری، تصویر هم به اندازه ی متن مهم است. در این گونه کتاب های تصویری، واژه ها و تصاویر در کنار هم، برای کودکان اهمیت بسیاری دارد. تصویرهای کتاب، رشد دیداری کودکان را تقویت می کند.

۸. تقویت پیوند عاطفی میان کودک و والدین:

بلند خوانی پیوند عاطفی و آرامش میان کودکان و والدین را تقویت می کند. والدین، خواندن کتاب برای فرزندانشان را دوست دارند. این امر به خصوص باعث تقویت رابطه ی میان پدر و نوزاد می شود. مادران نیز این وقت ویژه و آرامش بخش را در هنگام شیر دادن با نوزاد خود تجربه می کنند.

۹. تقویت تخیل کودکان:

بلند خوانی قوه ی تخیل کودک را تقویت می کند. کودکانی که زیاد تلویزیون تماشا می کنند تخیل کمتری نسبت به کودکانی که در معرض کتاب خوانی و شنیدن قصه ها هستند، دارند. این تخیل سبب سلامت روح و روان کودک می شود. آنچه امروز در حیطه ی دستاوردهای فرهنگی هنری و فلسفی دیده می شود، همگی برآمده از تخیل انسان ها است.

۱۰. نهادینه شدن عشق به کتاب و کتاب خوانی:

وقتی برای کودکان از نوزادی با عشق و آرامش کتاب خوانده اید، در بزرگ سال شان با همان حس آرامش و عشق به سراغ کتاب ها می آیند و با لذت به خواندن کتاب ها می پردازند. وقتی برای نوزاد خود کتاب می خوانید شما بزرگ ترین هدیه ی زندگی اش را به او می دهید، او را در آغوش می گیرید تا از گرمای محبت و عشق شما بهره مند شود. بخشی از وقت خود را تنها به او اختصاص می دهید، به دایره ی واژگانش می افزایش می دهید، تا ابد اندیشه اش را بارور می سازید. دانش او را دربارہ ی آن چه در کتاب آمده گسترش می دهید، او را به خواندن علاقه مند می کنید تا به داشتن یک زندگی خوشحال و موفق رهنمون شود.

هشت اصل مهم در بلند خوانی برای نوزاد:

۱. فراهم کردن محیطی آرام برای کودک:

نوزاد برای شنیدن به محیطی آرام نیاز دارد وقتی برای نوزاد خود کتاب می‌خوانید، صداهای پیرامون مانند تلویزیون و رادیو را خاموش کنید، تا کودکتان در آرامش بدون مزاحمت‌های صداهای دیگر صدای شما را به راحتی بشنود.

۲. دور بودن صدای شما از تنش‌های درونی:

وقتی برای نوزادتان کتاب می‌خوانید اهمیتی ندارد چه چیزی می‌خوانید، زیرا نوزاد صدای دل‌نشین مادر را دوست دارد و با آن آرامش می‌گیرد.

۳. در آغوش گرفتن نوزاد:

وقتی برای نوزاد خود کتاب می‌خوانید نه تنها به رشد زبانی و گفتاری او کمک کرده‌اید، از همه مهم‌تر این است که عشق و مهر و توجه را نثارش کرده‌اید. هنگام کتاب خواندن برای کودک خود، او را در آغوش بگیرید، یا در کنارش دراز بکشید و کتاب بخوانید.

۴. استفاده از واکنش‌های نوزاد برای انتخاب کتاب:

وقتی کتابی را برای کودکتان می‌خوانید با کمی توجه به واکنش‌های او متوجه می‌شوید که آن را دوست دارد یا خیر. هر کودکی منحصر به فرد است و گرایش‌ها و علایق مخصوص به خود را دارد. خواندن پیوسته‌ی کتاب، برای تقویت مهارت کلامی-زبانی، اهمیت بیشتری نسبت به گزینش شما دارد و از همه مهم‌تر این‌که نوزاد هم‌زمان با شنیدن کتاب از گرمای آغوش والدین هم بهره‌مند می‌شود.

۵. اهمیت ندادن به ترتیب صفحات:

وقتی برای نوزادتان کتاب می‌خوانید حتماً لازم نیست از ابتدا تا انتهای، آن را بخوانید. می‌توانید سراغ صفحه‌ای بروید که می‌دانید کودکتان دوست دارد.

۶. اختیار داشتن در خواندن واژگان:

گاهی اوقات نوزادان دوست دارند فقط تصاویر را نگاه کنند یا فقط در مورد تصاویر بشنوند. پس والدین باید در هنگام خواندن کتاب به کودک خود توجه کنند تا متوجه شوند که کودکشان چگونه کتاب خواندن را بیشتر دوست دارد.

۷. خواندن چندباره‌ی یک کتاب:

با چندبار خواندن یک کتاب برای نوزاد باعث می‌شوید تا مهارت‌های کلامی-زبانی نوزاد بهتر و بیشتر تقویت شود. و همچنین آن‌ها به شنیدن داستان‌های آشنا علاقه‌مندند و احساس امنیت می‌کنند.

۸. استفاده از زبان بزرگسالانه:

وقتی برای نوزاد خود کتاب می‌خوانید یا با او سخن می‌گویید از زبان بزرگسالانه استفاده کنید نه کودکانه! نوزادان آهنگ صدای مادرشان را دوست دارند و مادران بهتر است وقتی برای نوزادشان کتاب می‌خوانند مانند گفت‌وگوهای خودشان از زبان مادرانه استفاده کنند؛ زیرا کتاب وسیله‌ای برای ارتباط بین آن دو است.

شش مرحله‌ی بلندخوانی برای نوزاد از تولد تا ۲ سالگی:

مرحله‌ی ۱

۰ تا ۲ ماه شنونده‌بودن

کودک در رحم مادر از شش ماهگی صداها را می‌شنود. چه خوب است که مادر یا پدر با کودک خود صحبت کنند، کتاب و شعر بخوانند. زیرا نه تنها مغز کودک را برای یادگیری زبان آماده می‌کند، بلکه مادر و پدر را به داشتن برنامه‌ی منظمی برای بلندخوانی با کودک عادت می‌دهد.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۰ تا ۲ ماه:

۱. کتاب‌های با متن موزون
۲. کتاب‌هایی که پیش از تولد او برایش خوانده‌اید.
۳. کتاب‌هایی که خودتان نیز دوست دارید.
۴. کتاب‌هایی با جلد‌های پارچه‌ای و با طرح‌های سیاه و سفید

مرحله‌ی ۲

۲ تا ۴ ماه مشاهده‌گری

خواندن برای نوزاد ۲ تا ۴ ماه بسیار لذت‌بخش است و باید در کنار بقیه‌ی برنامه‌های روزانه قرار گیرد. در ماه دوم یا سوم، دنیای نوزاد گسترده‌تر می‌شود. اگر او در محیط اطراف خود احساس آسایش و امنیت داشته باشد، شروع به لبخند زدن می‌کند و با گسترش میدان دیدش اجتماعی‌تر می‌شود. این دوره را دوره‌ی مشاهده‌گری می‌نامند، زیرا کودکان همان‌گونه که دوست دارند بشنوند دوست دارند ببینند و خواندن کتاب در این دوران هم به رشد زبانی و هم به رشد دیداری کودک کمک می‌کند.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۲ تا ۴ ماه:

۱. کتاب‌های تصویری بدون کلام
۲. کتاب‌های شعر و ترانه
۳. کتاب‌های مقوایی و پارچه‌ای با رنگ‌های شفاف یا سیاه و سفید با دورکشی‌های مشخص و کلفت
۴. کتاب‌هایی که پیش از تولدش برایش خوانده شده‌اند.
۵. کتاب‌هایی که بر واژگان تکیه دارد.

مرحله‌ی ۳

۴ تا ۸ ماه آواسازی

کودک از ۴ تا ۸ ماهگی روز به روز در حال تغییر است. کودک ۴ ماهه نام خود را می‌شناسند. تا هفت ماهگی علاوه بر نام خود واژه‌های دیگری نیز یاد می‌گیرد. او واژه‌های بسیاری را درک می‌کند. اما دیرتر آن‌ها را ادا می‌کند. وقتی برای کودک کتاب خوانده شود او توجه کرده و با تولید آواهایی مثل آغون و اکنش نشان می‌دهد که این آواها و واژه‌های مادر، هر دو را به دنیای شگفت‌انگیزی از عشق و عاطفه وارد می‌کند.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۴ تا ۸ ماه:

۱. کتاب‌های دست‌ساز خانگی از چهره‌ی اعضای خانواده یا جانوران خانگی
۲. کتاب‌های مقوایی و پارچه‌ای که کودکان به آسانی بتوانند ورق بزنند.
۳. کتاب‌های شعر
۴. کتاب‌های تصویری برای شناساندن کارهای روزمره‌ی کودک
۵. نشریاتی که به آن‌ها نیاز ندارید تا بتوانید به راحتی در دسترس کودک بگذارید و با پاره شدن و مچاله شدنش مسأله‌ای نداشته باشید.
۶. کتاب‌های لمسی برای تقویت احساسات کودک
۷. کتاب‌های بزرگ با تصاویر رنگی
۸. کتاب‌های پارچه‌ای و پلاستیکی
۹. کتاب‌های تصویری درباره‌ی اسباب‌بازی و اشیای مربوط به پیرامون کودک
۱۰. کتاب‌های تصویری که پیوند خوبی با متن خود دارند.

مرحله ۴

۸ تا ۱۲ ماه: زبان‌گشایی

کودک در این مرحله به سنی رسیده که می‌تواند خودش کتاب مورد علاقه‌اش را از کتاب‌خانه انتخاب کند و ورق بزند تا مثلاً کتابی را که درباره‌ی حیوانات است و قبلاً هم برایش خوانده شده، بردارد و صداهای حیوانات را تقلید کند. کودک از رنگ و جزئیات تصویر لذت می‌برد. می‌تواند شماری از واژه‌ها را درک کند. در این دوره متوجه می‌شوید که کودک تلاش می‌کند حرف بزند و مادر و پدر باید وانمود کنند که حرف‌های کودکشان را می‌فهمند. وقتی کودک صداهایی را از دهان خود بیرون می‌آورد در واقع در حال تمرین کردن است و یاد می‌گیرد که صداهای هر واژه را جداگانه تشخیص دهد.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۸ تا ۱۲ ماهگی:

۱. کتاب‌هایی با سدی‌های صوتی که دارای ترانه‌های کودکان باشند.
۲. کتاب‌های دست‌ساز خانگی با عکس‌هایی از نخستین روز تولد و تجربه‌های دیگرش
۳. کتاب‌های شعر و ترانه
۴. کتاب‌هایی درباره‌ی تجربه‌های روزانه‌ی کودک
۵. کتاب‌هایی درباره‌ی جانوران
۶. کتاب‌های ویژه‌ای به شکل‌های گوناگون همراه با بافت یا آینه و یا دکمه‌های تولید صدا
۷. کتاب‌های مفهومی درباره‌ی زمان و مکان هم‌چون داخل، زیر، کنار و غیره
۸. کتاب‌های تصویری درباره‌ی واکنش‌هایی هم‌چون دویدن، پریدن، دیدن، خوردن و غیره
۹. کتاب‌هایی که کودکان را به تکرار یک واژه یا بند از یک شعر تشویق می‌کند.

مرحله ۵

۱۲ تا ۱۸ ماه: واژه‌سازی

وقتی کودک شما یک ساله شد، تعداد واژگانی که می‌فهمد یا بیان می‌کند بسیار زیاد شده و می‌تواند بیش از پنج واژه را ادا کند. کودک یک ساله می‌تواند به‌طور مستقل این سو و آن سو برود و با ارتباط کلامی با دیگران واژه‌های اساسی خود را بیان کند. او می‌تواند خودش کتاب مورد علاقه‌اش را انتخاب کرده تا مادر یا پدر آن را برایش بخواند.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۱۲ تا ۱۸ ماهگی:

۱. کتاب‌های شعر یا ترانه که با حرکات دست همراه می‌شوند.
۲. کتاب‌هایی که تجربه‌های کودکی دیگر را نشان می‌دهد مثل لباس پوشیدن، حمام کردن و غیره
۳. کتاب‌های دست‌ساز از عکس‌های کودکی خودتان که در حال انجام کارهای روزانه هستید و یا عکس‌های مشابه که از مجله‌ها و کاتالوگ‌ها درست می‌کنید.
۴. کتاب‌های درباره‌ی اشیاء، اسباب‌بازی‌ها یا بخش‌هایی از بدن
۵. کتاب‌هایی با نشانه‌هایی مثل دویدن، پریدن، لیز خوردن
۶. کتاب‌هایی با مفاهیم زمان و مکان
۷. کتاب‌هایی با محوریت پرسشگری
۸. کتاب‌های با ترانه‌های شعرهای کودکانی کوتاه
۹. کتاب‌هایی با عبارات محاوره‌ای رایج مثل خدانگهدار، متشکرم، سلام و غیره
۱۰. کتاب‌های با ساختارهای ساده روایی و دارای شخصیت‌های قوی در رخدادها و بررسی راه حل‌ها

مرحله‌ی ۶

۱۸ تا ۲۴ ماه: جمله‌سازی

در این سن، کودک، کتاب خواندن را دوست دارد و کتاب‌های مورد علاقه‌اش را می‌شناسد. تعداد واژه‌های زیادی را یاد گرفته که اکثر آن‌ها از کتاب‌هایی است که برایش خوانده شده است. زمان تمرکز کودک در هنگام کتاب‌خوانی در این سن افزایش یافته و دوست دارند زمان بیشتری را به کتاب خواندن بگذرانند و این تجربه‌ی کتاب‌خوانی به رشد ذهنی آن‌ها کمک می‌کند و باعث بهبود مهارت‌های زبانی که در آموزش خواندن و نوشتن نقش کلیدی دارند، می‌شود.

ویژگی کتاب‌های مناسب برای سنین ۱۲ تا ۱۸ ماهگی:

۱. کتاب‌هایی که تصاویر پیچیده‌تری دارند و می‌توانید درباره‌ی آن‌ها با کودک بیشتر صحبت کنید.
۲. موضوعاتی که کودکان بدان‌ها علاقه دارند مانند قطار، کامیون، جانورانی مثل سگ و گربه، شخصیت‌هایی که کودکان آن‌ها را دوست دارد.
۳. کتاب‌های شعر و ترانه که با حرکت دست همراه هستند.
۴. کتاب‌هایی درباره‌ی کارهای روزانه‌ی کودک که در خانه یا بیرون خانه انجام می‌دهد.
۵. کتاب‌هایی که از راه داستان و تصویر احساس‌های گوناگون هم‌چون شادی، غم، خشم و حسادت را نشان می‌دهد.
۶. کتاب‌های شعر یا داستان‌های موزون از نویسندگان و شاعران جوان
۷. کتاب‌هایی که مفاهیم زمان و مکان را نشان می‌دهد.
۸. کتاب‌های تصویری برای شناخت موضوعات مفهومی
۹. کتاب‌های داستان با ساختار پیچیده‌تر روایی

به این نکات توجه کنید:

- در خانه مکانی را برای خواندن کتاب انتخاب کنید و همه‌ی اعضای خانواده در آن مکان به مطالعه بپردازند.
- کتاب‌های مناسب این دوره در دسترس کودک قرار داشته باشد و به‌گونه‌ای باشد که کودک به راحتی بدان‌ها دسترسی داشته باشد.

- در کنار کتاب، اسباب‌بازی‌های کودکان نیز وجود داشته باشد.

- تلویزیون و دیگر وسایلی چون کامپیوتر، لپ‌تاپ و تبلت بزرگ‌ترین مانع بر سر راه رشد زبانی کودکان هستند و آمارها نشان داده است که استفاده از این وسایل تا چه میزان می‌تواند در ایجاد ناهنجاری‌های رشد کودکان مؤثر باشد.

اختلال در تمرکز و توجه کودکانی که از کامپیوتر و تلویزیون استفاده می‌کند افزایش یافته است. دیدن تلویزیون آسیب‌های زیادی به کودکان وارد می‌کند و والدین و پرستاران و همه‌ی کسانی که از کودکان زیر دو سال مراقبت می‌کنند، باید بتوانند با بازی‌های مختلف، کودکان را سرگرم کنند و آن‌ها را از مواجهه با هر نوع صفحه‌ی نمایشی دور نگه دارند.